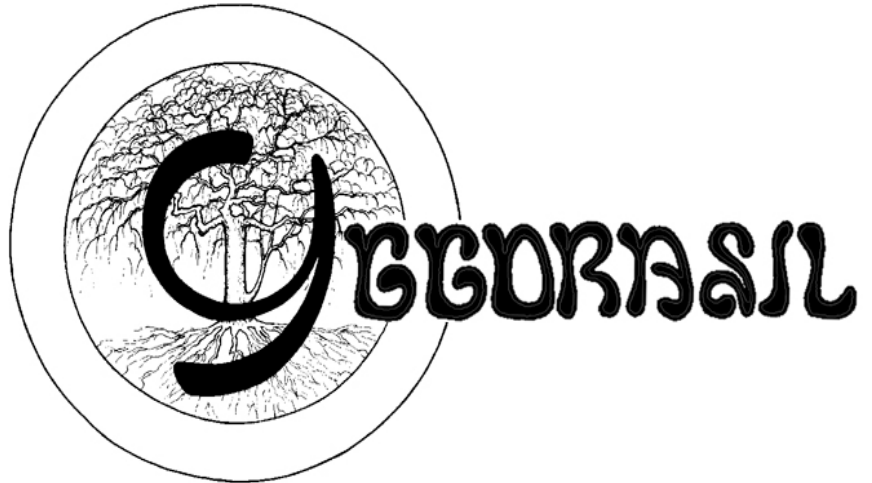

De Sapstroom

van

een didactisch-ecologische
ontmoetingsplaats voor permacultuur

herfst 2024

21 september 2024

Permacultuur

verzoening van eeuwenoude werkwijzen en nieuwe technieken
oog voor de rijkdom van diversiteit
kader voor verscheidene alternatieve invalshoeken
zorg voor de vier elementen
intens gebruik van het invallend zonlicht
zorg voor de mens
oeroud gevoel van eenheid
dans met de natuur
levensfilosofie

herfstovergang

Het regelmatig wisselen van de seizoenen met hun overgang van koud naar warm en andersom voorziet in een vast ritme waarbij we ons telkens weer moeten aanpassen. Als dat seizoen niet geeft wat we er normaal van verwachten dan voelen we ons daar niet zo goed bij, we geraken wat in verwarring. In de toekomst zullen we wellicht nog vaak onze verwachtingen moeten bijstellen, ons aanpassen aan het onverwachte en leren omgaan met extremen.

Verandering is het thema van dit nummer. We leven volop in een tijd van verandering, niet enkel van herfst naar winter, maar ook op een grotere tijdschaal is er volop verandering bezig. Dat vraagt onvermijdelijk aanpassing op veel gebieden. De formulering van het twaalfde principe van permacultuur luidt: 'Op een creatieve manier omgaan met en een antwoord zoeken op verandering waarover we geen controle hebben.' Dat is dus de opdracht: niet zeuren, maar oplossingen zoeken.

Twee boeken die te maken hebben met de grote veranderingen die gaande zijn, leren ons dat we zo weinig weten over hoe alles met elkaar vervlochten is. *Klimaat Energie Geld* en *De Onbekende Zee* bieden interessante informatie, al maakt die kennis ons niet altijd blij.

In dit nummer vind je een aantal bijdragen die je tuin en je bord kleurrijker en gezonder kunnen maken. Meteen levert elke aanwinst in je tuin een bijdrage aan de biodiversiteit. Vaak moeten we nog leren dat elke levensvorm zijn functie heeft, ook al kennen we die nog niet. In een permacultuurtuin hoeft niet elke plant voedsel te zijn voor de mens, het kan ook voedsel zijn voor insecten en andere levende organismen. Randen in de tuin zijn levensbelangrijk voor veel dieren. Vooral in de vroege lente en de late herfst zijn bloemen noodzakelijk voor het overleven van insecten.

Wilde planten beschikken over meerdere mogelijkheden om zich aan te passen aan diverse situaties, meestal staan we daar niet bij stil of we weten het zelfs niet. Precies wilde planten zijn een aanwinst voor de tuin en al het leven daarin. We vinden dat niet altijd even fijn, maar aandacht voor alle levensvormen is een belangrijke permacultuurgedachte, al is die niet altijd gemakkelijk in praktijk te brengen.

Naast de besprekingen van planten vind je informatie over de evolutie op Yggdrasil, verdere plannen en een tweede online conferentie om de permacultuuridee verder te verspreiden.

Nu de herfst begint, kijken we ook al uit naar het volgende voorjaar. Zaden en pootgoed zijn binnenkort te bestellen. Je vindt er alles over in dit nummer. Zo kijken we al uit naar volgend jaar vol nieuwe verwachtingen en de overgang van herfst naar winter is dan ook weer als een nieuw begin.

Sommige veranderingen lijken op het eerste gezicht negatief; later blijkt dat ze ruimte hebben gecreëerd voor iets positiefs.

Eckhart Tolle

inhoudstafel

p. 2	herfstovergang
p. 3	inhoudstafel
p. 4	winkel
p. 5	tuinbezoek
p. 6	rondleidingen: maart 2025
p. 7	kunnen planten zich aanpassen?
p. 10	fruit: kiwibes
p. 14	tuinbewoner, graag gezien of niet? Gehoornde klaverzuring
p. 17	groente: winterpostelein
p. 20	kruid: teunisbloem
p. 23	recept: pieke peerkes
p. 24	boekbespreking: <i>De Onbekende Zee en Klimaat Energie Geld</i>
p. 25	verdere inrichting van onze zone 4
p. 27	tuinwerkzaamheden in een notendop, deel 1
p. 28	tuinwerkzaamheden in een notendop, deel 2 (vast gedeelte)
p. 29	zadenverkoop Yggdrasil
p. 30	online Permacultuur Conferentie II
p. 32	lidmaatschap basis en extra
p. 34	start verbouwingen winkel
p. 35	planten en hun verhalen: stinkende gouwe
p. 40	jaarprogramma
p. 41	jaarcursussen
p. 42	een stukje poëzie
p. 44	De Sapstroom

winkel

groenten – kruiden – fruit

basisproducten voeding

fruitsap – alcoholische dranken

meel- zuivel

zaai- en plantgoed

doorlevende kruiden in pot

ecologische was- en onderhoudsproducten

verzorgingsproducten

Op bestelling kunnen ook andere bioproducten zoals

vlees en vleesvervangers

verkregen worden.

Hoe bestellen ?

- U kan gewoon **tijdens de openingsuren langskomen**. Dan kiest u uit het aanwezige aanbod.
- U kan vooraf per e-mail **bestellen**. Op het afgesproken moment staat de bestelling dan klaar.

U kan zich inschrijven op yggdra.be/prognose, dan krijg je wekelijks op dinsdagochtend het aanbod en de prognose van groenten en fruit.

Het is interessant voor alle partijen als je zoveel mogelijk vooraf bestelt, ten laatste donderdagavond 21.00 u. Dan kan Frank veel gericht inkopen, jij hebt wat je wenst en hij heeft niet teveel overschotten.

Tel. Frank Anrijs: 0468/ 17 75 86

E-mail: winkel@yggdra.be

tuinbezoek

Rondleiding

Een rondleiding in de tuin van Yggdrasil kan op afspraak, alle dagen behalve op zondag. Een rondleiding duurt ongeveer twee uur en is bedoeld als eerste kennismaking met permacultuur en de natuurlijke moestuin.

Nadien is er gelegenheid om iets te drinken als men dat wenst.

Wie graag met een groep een geleid tuinbezoek wil brengen aan Yggdrasil kan hiervoor een afspraak maken. Prijs: 150,00 euro (BTW inbegrepen).

Individuele bezoeken zijn niet mogelijk, behalve op de door ons georganiseerde rondleidingen.

Omdat er ondertussen zoveel te zien en te vertellen is, organiseren we enkele keren per jaar een thematische rondleiding.

Voor 2025:

22 maart: structuur van de tuin door Lucrece Roegiers

21 juni: voedsel kweken volgens permacultuurprincipes door Kurt Vandommele

16 augustus: kennismaking met permacultuur door Lucrece Roegiers

27 september: wat planten voor ons doen door Lucrece Roegiers

Rondleiding 22 maart 2025

Kennismaking met permacultuur

Tijdens een wandeling door de tuin van Yggdrasil (2,17 ha) kan u kennismaken met permacultuur. Er zijn demonstratietuinen met diverse soorten bodembedekking, poelen, vlechtwerken, een takkenril, kleinschalige waterzuivering, zelfpluktuin voor (klein) fruit, composttoilet in een gebouwtje dat opgetrokken is in leem en houtblokken, kruiden- en groentespiraal, insectenhotel, stapelmuurtjes, strobalegebouwtje ...

Praktisch

Voorzie kledij aangepast aan het weer dat voorspeld wordt, we zijn immers overwegend buiten.

Een rondleiding duurt van 14.00 u. tot ongeveer 16.00 u.
De rondleiding kost € 10,00 per persoon.

Er kunnen maximum 25 personen deelnemen.
Inschrijving via de webwinkel: [Rondleiding Maart](#)

Bovenaanzicht Yggdrasil ↓

kunnen planten zich aanpassen?

Een van de levensvormen die onmisbaar zijn voor ons, mensen, zijn de planten. Hoe gaan die om met de nieuwe uitdagingen van periodes van droogte, hitte, koude, teveel water? Wetenschappers zijn bezig met het uitvoeren van proeven en het zoeken naar oplossingen voor de stress die planten voelen bij de extreme weertypes die ze ondervinden door de klimaatverandering.

Hierbij speelt de epigenetica een belangrijke rol. Epigenetica is de wetenschap die zich bezighoudt met onderzoek over de invloed van de omgeving op de genen. Omgevingsfactoren kunnen een gen aan- of uitzetten. Noch wij, noch planten zijn gedetermineerd door de genen op het DNA. Het zijn mogelijkheden, afhankelijk van de invloed van de omgeving in ruime zin. Planten ontwikkelen overlevingsstrategieën en slaan die op in hun epigenetisch geheugen. Daardoor kunnen ook de generaties na hen daar nog gebruik van maken.

Men zegt wel dat planten zich niet, zoals dieren en mensen, kunnen verplaatsen als ze in stresssituaties terecht komen. Toch kunnen planten snel reageren en via zaad zich snel verplaatsen.

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek keek naar de reactie van enkele houtige gewassen op verhoogde temperaturen: hazelaar, sleedoorn en rode kornoelje. Uit hun onderzoek bleek dat elk van de drie soorten anders reageerde. Je kan de bevindingen dus niet zomaar van de ene soort op de andere overbrengen. De hazelaar, een soort die schaduw verdraagt, leek zowel in de lente als in zomer en herfst een korter groeiseizoen te kennen. Zowel sleedoorn als rode kornoelje haalden voordeel uit de verhoogde temperaturen, maar op een verschillende manier.

sleedoorn

rode kornoelje

hazelaar

Uit onderzoek blijkt dat planten verschillende manieren gebruiken om te reageren op stress. Stressfactoren voor planten zijn droogte, overstroming, vervuiling, te veel licht, te weinig licht, hitte, koude ... Om te overleven gaan ze het probleem proberen te ontwijken door bijvoorbeeld in een andere richting te gaan groeien. Sommige planten hebben geleerd de stressfactor op te nemen en op te slaan in bepaalde delen, zodat die geen invloed meer heeft op het geheel. Zo zijn er planten die goed kunnen omgaan met zout, de halofyten. Ze groeien aan of in de zee, zoals zeegras, zeeweegebree en mangroves, of in zoute woestijnen. Behalve het ontwijken of zich aanpassen aan de stressfactor, kan de plant ook doodgaan, maar dan gaat ze snel nog bloeien om voor nakomelingen te zorgen.

Planten die in warme omstandigheden groeien gaan ook hun vorm aanpassen. Sommige planten die in koude omstandigheden compact zijn, gaan hoger groeien: ze verlengen hun stengels en hun bladeren gaan meer rechtop staan. De directe instraling van de zon wordt minder en er kan meer wind bij de plant zodat ze meer afkoelt. Onze landbouwgewassen zijn echter zo geselecteerd op smaak en opbrengst dat ze hun eigenschap om op warmte te reageren kwijtgeraakt zijn. Nu proberen wetenschappers uit te zoeken welk

element precies verantwoordelijk is voor die aanpassing.

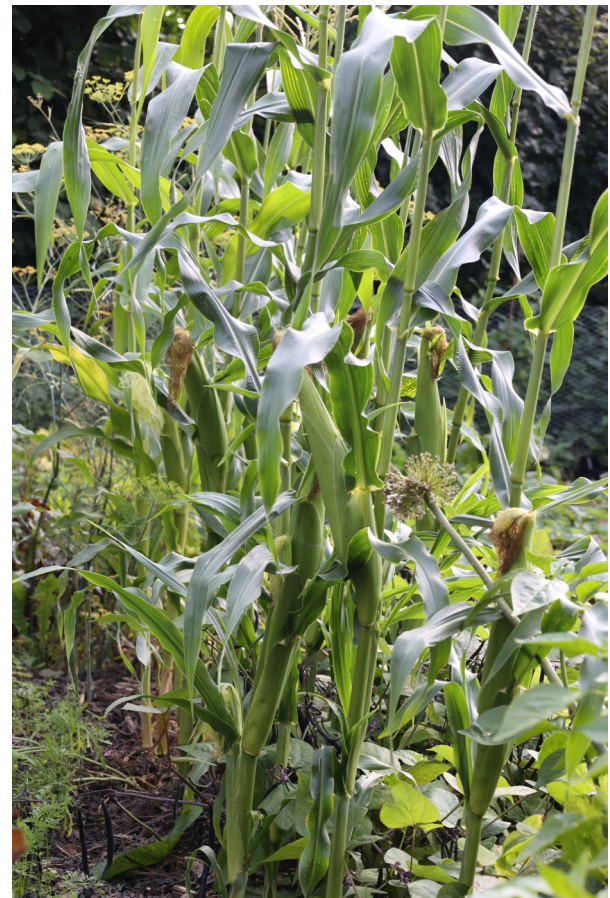
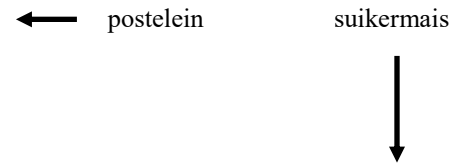
Verdamping beperken zodat het waterverlies vermindert, is eveneens een strategie van planten om zich aan te passen aan warmere en drogere omstandigheden.

Bij droogtestress gaan planten meestal hun huidmondjes sluiten om verdamping tegen te gaan, maar dan kunnen ze niet aan fotosynthese doen omdat ze geen CO₂ kunnen opnemen. Xerofyten, dit zijn planten die aangepast zijn aan droogte, beschikken over verschillende aanpassingen om de verdamping te beperken zonder de huidmondjes helemaal te moeten sluiten. Ze hebben vaak dikke, leerachtige bladeren zoals postelein. Bij hulst is de bovenzijde van het blad be-

dekt met een waslaag en de huidmondjes bevinden zich aan de onderkant van het blad. Duindoorn heeft verzonken huidmondjes en witte beharing. Dit zorgt voor minder luchtbeveiliging en meer schaduw, waardoor er minder verdamping is. Een andere manier om verdamping te verminderen is de oppervlakte van het blad te verkleinen. Vaak krijg je dan naaldvormige bladeren, soms nog overdekt met haren of een leerachtig laagje zoals lavendel, rozemarijn, salie, dennen ...

rozemarijn →

Er zijn planten met een afwijkende vorm van fotosynthese: normaal gaan de huidmondjes in de bladeren open overdag zodat de plant kan ademen en ze sluiten zich 's nachts. Nu zijn er planten die net het omgekeerde doen: de huidmondjes sluiten overdag en gaan open 's nachts. Hierdoor verdampen ze minder en beperken ze het waterverlies. Deze planten kunnen beter overleven in warme, zonnige en droge omstandigheden. Deze vorm van fotosynthese komt voor bij woestijnplanten zoals cactussen en agaves. Ook mais gebruikt deze vorm van fotosynthese. Sedumplanten en postelein kunnen bij droogtestress overschakelen naar deze speciale vorm van fotosynthese. Deze planten bereiken hun grootste groei bij hoge zomerse temperaturen en in het volle licht.

Andere planten gaan hun wortels erg diep laten groeien om aan het dieperliggende water te geraken. Dit lukt niet voor eenjarige planten, enkel voor doorlevende.

De ene plantensoort kan zich gemakkelijker aanpassen dan de andere. Bomen en struiken passen zich gemakkelijker aan dan kruidachtige planten. Zo ziet men wereldwijd struiken oprukken in graslanden. Het beste is dat nog te merken bij de boomgrens. Dat is geen grens maar een overgangszone tussen ecosystemen die honderden kilometers breed kan zijn of slechts een paar meters. Ben Rawlence schrijft in *De Boomgrens*: 'De migratie van de boomgrens naar het noorden gaat niet langer met enkele centimeters per eeuw, maar met honderden meters per jaar. De bomen zijn in beweging en zouden dat niet moeten zijn.'

Zo zijn er veel verschillende manieren waarop planten zich proberen aan te passen aan ongunstige omstandigheden.

De vraag is maar of ze zich aan de wisselende extremen kunnen aanpassen en of de aanpassingen snel genoeg zullen gaan en welke gevolgen dat heeft voor het andere leven, ook voor de mens.

fruit: kiwibes

Actinidia arguta

kiwifamilie

Herkomst

De kiwibes is afkomstig uit Noord-China, Japan, Tibet, Korea, Siberië.

Portret

De kiwibes, ook soms minikiwi genoemd, is een doorlevende, bladverliezende klimplant die zeer koude winters overleeft. Ze is bestand tot -30°C . Ze heeft wel ondersteuning nodig zoals een pergola of ander raamwerk.

De gesteelde bladeren zijn groen, ovaal en ze hebben een gekartelde rand. In mei tot juni of juli bloeit de kiwibes met kleine roomwitte bloemen in trossen. Bestuiving gebeurt door insecten. Kruisbestuiving, zelfs bij zelfbestuivende soorten, geven het beste resultaat.

De bessen rijpen vanaf half september, dus een heel stuk vroeger dan de kiwi. De vruchten zijn ongeveer zo groot als een kruisbes en ze hebben een gladde pel die je mee kan opeten. Naargelang de variëteit zijn ze groen of eerder roodachtig. Ze rijpen aan de plant en je kan ze oogsten in de vroege herfst, maar ze zijn niet allemaal tegelijk rijp. Dat is een voordeel want ze bewaren niet lang, maximum een tot twee weken.

Doorgesneden ziet de bes er uit als een kleine kiwi.

Standplaats en teelt

Kiwibes houdt van een goed waterdoorlatende grond op een plaats in volle zon.

De grootste oogst verkrijgt je bij kruisbestuiving, dus als je een mannelijke en een vrouwelijke plant hebt staan. Een mannelijke plant volstaat voor meerdere vrouwelijke planten.

De kiwibes groeit snel en kan best jaarlijks gesnoeid worden.

Eigenschappen

De kiwibes kan je rauw eten van zodra ze rijp is. Ze is ook geschikt om te verwerken tot confituur. Kiwibessen zijn rijk aan vezels, vitamine C, K en B11, aan de mineralen kalium, ijzer, calcium en aan antioxidanten.

Let wel: kiwi en kiwibes zijn sterk laxerend. Eet er dus niet te veel van in een keer.

Kiwibessen zijn een aanwinst voor de tuin, ook als decoratieve plant. In een eerder kleine tuin kan je ze laten groeien, als je ze tegen een zonnige muur zet en voorziet in een klimrek.

Ook de insecten zullen je dankbaar zijn. Vlinders, bijen en andere insecten komen erop af en zorgen voor kruisbestuiving. Kiwibessen die blijven hangen worden 's winters gegeten door vogels.

tuinbewoner,
graag gezien of niet?

gehoornde klaverzuring

Oxalis corniculata

klaverzuringfamilie

Herkomst en verspreiding

Het is niet duidelijk vanwaar de plant oorspronkelijk komt. Volgens de Flora van Nederland is Zuid-Europa de plaats van herkomst en is het een echte Europese soort, volgens anderen is het niet meer duidelijk waar het oorspronkelijke gebied van de gehoornde klaverzuring ligt.

Nu kan je deze plant op heel veel plaatsen vinden, ook tussen tegels en het is stilaan een stoeplant in de steden.

Portret

Gehoornde klaverzuring is een doorlevende en laag blijvende plant. Uit een penwortel, die veel dunne bijwortels draagt, groeien dunne, kruipende stengels, die op de knopen weer kunnen wortelen. De bladeren hebben drie deelblaadjes en lijken op een klaverblad. De meeste planten die hier te vinden zijn, hebben een donkergroen tot bruinig of donkerrood blad. Dit is de variëteit *atropurpurea*. Ook dan verschillen de blaadjes nog van kleur: hoe zonniger de standplaats, hoe donkerder het blad. Ook de jongste bladeren zijn de donkerste, oudere bladeren worden lichter van kleur. De deelblaadjes kunnen dichtplooiën en door een scharnier kunnen ze ook gaan hangen. Bij donker weer of 's nachts gaan ze zo in slaaptoestand.

De plant bloeit van mei tot oktober met kleine gele bloemen. Na bevruchting ontwikkelt zich een doosvrucht met vijf ribben. De stand ervan is heel speciaal: de doosvrucht behoudt haar rechtopstaande positie, maar de steel van de doosvrucht buigt. Het resultaat is dat de bloemsteel, de steel van de doosvrucht en doosvrucht zelf min of meer in de vorm van de letter Z staan. Als de zaden rijp zijn, springt de doosvrucht open en de vele kiemkrachtige zaden worden ver weggeslingerd. Hierdoor verspreidt de plant zich uitbundig tot een eind in de omgeving. De rijpe zaden zijn bruin en heel klein, ongeveer een millimeter.

zaaddoos

blaadjes kunnen zich dichtvouwen

Standplaats

De plant houdt van een vochtige, zonnige en voedselrijke standplaats, ook al is dat tussen stenen. Daardoor is ze steeds meer te vinden in steden. Daar is het immers warmer en er is langer licht. Toch doet ze het ook goed in tuinen.

In de tuin

Klaverzuringssoorten bevatten kaliumbioxalaat of zuringzout, een stof die ze beschut tegen slakkenvraat.

Het is een mooi plantje dat zonder enige inspanning van de tuinier standhoudt. Maar wil je het liever niet, dan is het een vervelende en volhardende plant. Je kan de wortels uittrekken, maar het is bijna onmogelijk om de wortels weg te halen, tenzij in mulle grond.

Tussen tegels staat het mooi, het wordt niet hoog en zorgt voor een mooie bloei.

groente: winterpostelein

winterpostelein

Cladonia perfoliata

bronkruidfamilie

Herkomst

Winterpostelein komt oorspronkelijk uit Noord-Amerika. De plant werd in de jaren vijftig van de vorige eeuw ingevoerd als winterharde groente, maar verwilderde nadien, eerst in de duinen, daarna op andere voedselrijke plekken, ook in de stad.

Omdat winterpostelein via onder andere Cuba hier naartoe is gebracht, noemen de Duitsers de winterpostelein ook *Kubaspinat*.

Portret

Winterpostelein is een eenjarig, klein groen

plantje met vlezige blaadjes. Winterpostelein ontkiemt net voor de winter. Het is een winterannuel en kan niet tegen hitte en droogte. Een winterannuel kiemt in het najaar, groeit in de winter door als het niet vriest, bloeit in de vroege lente, zet vrucht, sterft meteen daarna en overleeft de zomer als zaad.

De blaadjes zijn puntig en ruitvormig, behalve de kiemblaadjes die langwerpiger zijn. Elk blaadje staat op een fijne stengel en vormt samen met de andere stengels een rozet. De plant overleeft de winter, maar bij erg koud weer worden de delen van de blaadjes rood en randjes worden soms bruin. In een serre of koude bak blijven ze frisgroen. De eerste blaadjes zijn vlak, maar de blaadjes

waaraan bloemen groeien vormen een kelk waar de bloem als het ware uit te voorschijn komt. De bloemen lijken op een schotelletje te zitten. Dat schotelletje bestaat uit twee aan elkaar gegroeide hoogtbladeren. De echte bladeren zitten eronder. De bloem groeit verder door met een lange stengel. De kleine bloemetjes zijn wit en vormen later heel veel, kleine, glanzende zwarte zaadjes. De zaden bevatten een mierenbroodje, dit is een vet en zoet toemaatje aan het zaad. De mieren houden er erg van en nemen het mee naar hun nest of peuzelen het onderweg op. Zo helpen ze mee aan de verspreiding van winterpostelein. De plant is

éénjarig maar zaait zichzelf heel gul uit. Waar ze eenmaal staat, vind je elke winter een tapijt van groene blaadjes.

Teelt

De eerste zaai begin augustus geeft een vroege oogst. Zaaisel van eind augustus wordt geoogst op het eind van de herfst en in het begin van de winter. Zo kan je met tussenpozen zaaien en de oogst kan gaan tot april-mei.

Het is een zeer gemakkelijke plant die geen bijzondere eisen stelt aan de grond.

Let wel op: ook in de tuin verwildert winterpostelein heel gemakkelijk. Als je de plant een keer in zaad laat komen, heb je een tapijt voor vele volgende jaren. Als winterpostelein zich spontaan heeft uitgezaaid, kan je best heel veel jonge plantjes weghalen zodat elke plant wat ruimte krijgt. Zo niet blijven ze erg klein en vormen ze een bijna ondoordringbare zode, waarin je niet kan zaaien.

Je kan natuurlijk ook een deel in de serre zaaien, dan blijven de blaadjes mooi groen, ook tijdens een koude winter.

Om te oogsten kan je regelmatig de plant een eindje boven de grond afsnijden en laten herschieten. Zo kan je een aantal keren oogsten van dezelfde plant. Je kan ook de gehele plant tot tegen de grond afsnijden maar dan schiet ze niet meer terug.

Gebruik

De plant is rijk aan vitamine C en is daarom welkom in de winter.

Gebruik winterpostelein vers want hij verlept snel. Je kan de blaadjes evenals de jonge bloemen met het schoteltje rauw eten. Deze groente is lekker als sla of gemengd met rauw witloof en andere bladgroenten. Je kan er een heerlijke soep van te maken. Het is een dankbare groente omdat ze er is als er weinig ander groen beschikbaar is. Het is bovendien een gezonde groente. Ze bevat wel oxaalzuur (0,9%), maar minder dan de postelein. Ze is anderzijds zeer rijk aan mineralen zoals kalium (800 mg), calcium (125 mg), fosfor (70 mg), ijzer (3 mg) en natrium (30 mg per 100 gram).

Een aanrader voor de wintertuin en -keuken.

kruid: middelste teunisbloem

teunisbloemfamilie

Oenothera biennis

↑ rozet van de teunisbloem

Portret

De middelste teunisbloem is een min of meer tweejarige plant. Wanneer ze zaad gemaakt heeft sterft ze af, meestal is dat in het tweede jaar. In het eerste jaar vormt de teunisbloem een rozet waarmee ze overwintert. De rozet staat op een dikke penwortel. De bladeren van de rozet zijn langwerpige ovaal met een witte middennerf. De andere nerven lopen parallel naar de buitenrand en plooiën voor de rand naar binnen. Tussen de nerven bollen de rozetbladeren op. In het tweede jaar ontwikkelt zich een hoge en stevige bloeistengel. Vanaf juni gaat de plant bloeien tot midden november met grote, felgele bloemen.

Herkomst en voorkomen

De teunisbloem komt oorspronkelijk uit Amerika. Vanaf de 17de eeuw werden meerdere soorten van dit plantengeslacht ingevoerd in Europa. Vele hebben gekruist en de meeste teunisbloemen zijn bastaarden, te herkennen aan rode strepen of stippen op de stengel.

De middelste teunisbloem komt algemeen voor in Nederland, in België vooral in de kustgebieden.

Daarnaast is er nog de kleine en de grote teunisbloem.

← bovenaanzicht van de schutbladeren waaraan de bloemen zullen verschijnen

De bloemen staan in grote trossen bovenaan de bloemstengel, waarbij elke bloem in de oksel van een schutblad staat. De stijl steekt uit boven de bloemkroon. De kroonbladeren zijn vergroeid en tussen 2 en 3 centimeter groot. Het lijkt of de bloemen op een steeltje staan, maar dat is een holle kelkbuis. De bloemen gaan open tegen de schemering en trekken met hun geur vlinders en insecten aan die 's nachts actief zijn. 's Anderendaags gaat de bloem verwelken en valt af. Vaak is er zelfbestuiving.

↑ bloemknoppen en bloem

zaaddozen →

← zaden

Na de bevruchting ontwikkelen zich talrijke, heel kleine zaadjes die als het ware in een bekertje zitten dat hard en bruin is.

Standplaats

De middelste teunisbloem houdt van zonnige, droge en zandige of stenige grond. Je vindt ze ook op kalkhoudende standplaatsen, in bermen en langs spoorwegen. De teunisbloem is gemakkelijk te kweken in de tuin, ze zaait zich gemakkelijk uit. Ze is overal in Europa verspreid op voedselarme gronden.

Functie

Het is een mooie plant die de gehele zomer bloeit. Daarnaast levert ze zowel nectar als stuifmeel aan de insecten. 's Nachts wordt ze bestoven door onder andere de gamma-uil. Overdag gaan de bijen op bezoek.

Wortel, jong blad, bloemknoppen, bloemen en zaden zijn eetbaar. De bloemknoppen kan je voor ze open zijn in kleine rondjes snijden, dwars op de lengte van de knop. Dan krijg je gele rondjes met een groen randje eromheen. Een decoratief elementje bij een slaatje of op een aperitiefhapje.

Het blad werd tijdens de Tweede Wereldoorlog gedroogd en gebruikt als vervanging van tabak.

De wortels van de eenjarige plant zijn te oogsten vanaf de herfst tot het eind van de winter (dus als de plant nog niet bloeit).

De zaden oogst je als ze rijp zijn. Ze bevatten olie die rijk is aan onverzadigde vetzuren. Het gehalte aan gamma-linoleenzuur, omega 6 vetzuur, kan oplopen tot 14%. Teunisbloemolie kent een brede medicinale toepassing.

Een mooie aanwinst om in de tuin te hebben en je moet ze maar één keer zaaien, daarna verspreidt ze zichzelf.

Pieke peerkes of peren op azijn

Wat heb je nodig?

*3 kg harde (nog niet helemaal rijpe) peren (geschild), ongeveer 5 kg ongeschild
1 kg rietsuiker
1 liter appelazijn*

Hoe maak je het?

Schil de peren en verwijder het steeltje en het klokhuis. Snijd de peren in 4 stukken. Doe ze in een hoge kookpot en giet de suiker erover. Dek af en laat een nacht rusten.

Zet 's anderendaags de kookpot met de peren op het vuur en giet de azijn erbij. Roer even. Laat kort koken tot de peren beetbaar zijn. Haal de peren met een vispaan uit het sap en doe ze in schoon gewassen steriliseerbokalen. Laat het sap nog enige tijd koken tot het een beetje ingedikt is. Giet het over de peren tot ze onder het sap staan. Laat afkoelen en zet nadien de deksels erop.

Door het gebruik van suiker en azijn moeten de bokalen niet hermetisch gesloten worden, het glazen deksel erop is voldoende. Koel bewaren, bijvoorbeeld in de kelder. Het fruit bewaart zo gemakkelijk een jaar en is lekker als vieruurtje.

Video: [Pieke peerkes](#)

boekbespreking

Ik wil het over twee boeken hebben die beide te maken hebben met de klimaatproblematiek en voor de meesten onder ons heel onbekende informatie bevatten. Ik wil ze beide aanbevelen.

Klimaat Energie Geld. Ethische bedenkingen bij een economische moraal, 2024, Rudy Dhont, ISBN 978 94 649 4618 5

De Onbekende Zee. Het belang van de oceaan voor mens en planeet, 2023, ISBN 978 94 014 9137 2

In *Klimaat Energie Geld* legt Rudy Dhont de verbanden bloot tussen de drie onderwerpen. Hij behandelt ze achtereenvolgens en diepgaand. Dit is boeiend, maar ook niet altijd gemakkelijk, het vraagt ook van de lezer een inspanning. De onderlinge verwevenheid van klimaat, energie en geld wordt steeds duidelijker. Het is een kluwen die hij uiteen probeert te raffen of waarvan hij minstens enkele draden volgt. Hij stelt vast dat we gevangen zitten in dat kluwen, meestal zonder het echt te beseffen. Het meeste bevindt zich immers onder het gezichtsveld zoals de cover met de metafoor van de ijsberg laat zien. Desondanks ziet hij de mogelijkheid eruit te geraken door het herdenken van onze maatschappij en leefgewoonten. Dat vraagt een ernstige inspanning van elkeen, we voelen ons immers zo goed met de normale gang van zaken. Veranderen is noodzakelijk, maar heel moeilijk.

Het boek is een uitnodiging om nieuwe inzichten op te doen, ons beter te informeren en ons deel van de oplossing in te brengen.

De Onbekende Zee gaat uitgebreid in op wat al even aangekaart wordt in het boek van Rudy Dhont: het gaat echt niet goed met de oceaan, die nochtans een belangrijke schakel is in het ecosysteem aarde en mede aan de basis ligt aan de gezondheid van al het leven en dus ook van ons.

De zee is fascinerend, maar ook soms angstaanjagend en we weten er zo goed als niets van. De wetenschappers die het boek schreven proberen ons meer inzicht bij te brengen over die fantastische watermassa. Daarvoor duiken ze niet enkel het water in, maar ook de geschiedenis. Ze hebben het over het leven in de oceaan, over de genezende functie van de zee die tevens de thermostaat is van planeet aarde. Hierbij komen ze terecht bij de klimaatverandering. Ondanks de levensbelangrijke rol die de oceaan speelt, blijven we die maar vervuilen en leeg vissen. We verstoren het gehele ecosysteem ervan. Ook de zogenaamde blauwe economie oefent steeds meer druk uit op de oceaan. Maar er is steeds meer wetenschappelijk onderzoek dat ons, naar we hopen, meer duidelijkheid zal brengen over de noodzaak van een gezonde oceaan en hoe we dat kunnen bewerkstelligen.

verdere inrichting van onze zone 4

Onze zone 4 is al lang een wat vergeten deel van de tuin waar we enkel in werkten wanneer we tijd over hadden. Dat is in een grote tuin niet echt een veel voorkomend iets waardoor dit stuk wat verkommerd is. Sinds vorig jaar zijn we hier weer aan de slag en hebben we al een heel deel vernieuwingen en verbeteringen aangebracht.

Zo is er een poel uitgegraven, een pergola gebouwd, een stapelmuurtje gemaakt en de wildernis wat opgekuist. De zone 4 heeft al vele functies gehad doorheen de jaren en is al dikwijls heringericht. Wat wel een constante is gebleven is de zintuigentuin. Het opzet hiervan is niet het oogsten van voedsel, maar eerder het aanbieden van verschillende zintuigelijke ervaringen. Het gaat dan over tast, gehoor, zicht, smaak en geur. De keuze van de planten wordt hierop gebaseerd en stelselmatig uitgebouwd.

Na jaren van verwaarlozing en overgroeiing door allerlei onkruiden is dat een werk dat bijna van nul moet herbeginnen en waar we vorige winter terug mee gestart zijn.

Dit najaar wil ik de rand van het pad beplanten met voorjaarsbloeiende bloembollen. Het gaat over een kleine 200 lopende meter waar een mengeling van bloembollen zou komen. Dit om te zorgen dat er vroeg in het jaar al wat bloem en kleur is en dat er al wat voedsel voor bijen, hommels en andere insecten is.

Woelmuizen

Wij zitten echter met een redelijk grote populatie woelmuizen die nogal graag allerlei knollen en bollen eten. We hebben vroeger al verschillende pogingen gedaan om krokussen, blauwe druifjes, tulpen en andere soorten bollen aan te planten, maar allen sneuvelden doorheen de jaren.

Schijnbare chaos onder de grond?

Wat echter wel overleeft zijn narcissen en Alliums. Dat zorgt natuurlijk voor een vrij kleine diversiteit aan soorten, maar het zijn wel de soorten waarmee ik zou starten. Botanische narcissen, gemengd met verschillende Allium-soorten zou de basis vormen. Hiertussen wil ik enkele tulpen en krokussen zetten en kijken of de woelmuizen ze vinden tussen alle andere soorten bollen of dat ze voldoende gecamoufleerd zijn en met rust gelaten worden.

Verwildering

De bedoeling is om de bollen in de grond te steken en ze daarna te vergeten. Het worden dus soorten die kunnen verwilderen en zich elk jaar vermeerderen. Op die manier wordt deze rand een dichte rij bloeiers die doorheen het voorjaar insecten aantrekken en voedsel aanbieden.

Mengeling

Ik ben momenteel de soorten aan het selecteren. Voor de narcissen wordt het een mengeling van botanische soorten die verwilderen. Spijtig genoeg trekken die niet veel bijen en hommels aan. Ze zorgen wel voor kleur en hopelijk ook voldoende ondergrondse verwarring zodat de rest van de bollen met rust wordt gelaten.

Bij de Alliums wordt het een mengeling van kleinbloemige soorten die geschikt zijn voor verwildering en wel massaal bijen en hommels aantrekken.

De bloeiperiode ligt net achter die van de narcissen en wordt verlengd met enkele grootbloemige Alliums die verspreid doorheen de narcissen staan.

Mix van kleinbloemige en grootbloemige Alliums

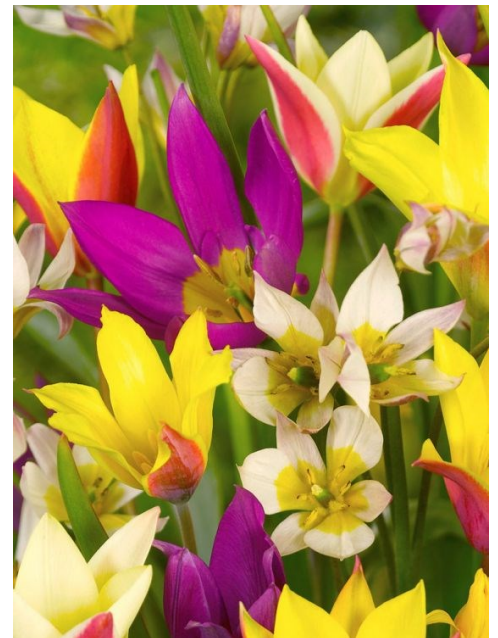
Botanische krokussenmix

Om de hommels en bijen vroeg in het jaar te helpen zullen er ook een deel kleinbloemige botanische soorten krokussen tussen de andere bollen geplant worden. Het eerste jaar niet massaal veel, maar een klein beetje om te proberen of ze de zomer overleven en het jaar erop terug bloeien.

Hetzelfde geldt voor de tulpen die ertussen gezet worden. Het gaat over kleinere, botanische tulpensoorten, geschikt voor verwildering en met een enkele, open kroon zodat de bestuivers hun gang kunnen gaan.

Hopelijk een positief resultaat!

Hopelijk krijgen we komend jaar een pracht aan bloemen, geuren en insecten en hopelijk lukt het op deze manier wel om krokussen en tulpen in de tuin te houden. Het zal allereerst een gigantisch werk worden om al die bollen, meer dan 2500 stuks, in de grond te krijgen de komende weken!

Botanische tulpen

tuinwerkzaamheden in een notendop

deel 1

De herfst was al even ingetreden: koude nachten, overdag ook eerder koud en de overgang ging heel plots. Ondertussen is het overdag een stuk warmer, als de zon schijnt. Toch overheerst het gevoel dat de zomer voorbij is, ons lichaam kan nu stilaan wennen aan koudere temperaturen, die er gaan aankomen.

Het was wel een heel speciaal tuinseizoen: veel regen, vaak koud en dan plots even heel warm, gevolgd door alweer regen. Geen droogte dit jaar!

Vocht was er genoeg en dat wisten de slakken ook: ze hebben feest gevierd in de tuin. Ze waren heel uitdrukkelijk aanwezig in de lente, hun aantal nam stilaan af in de zomer, toch bleven ze tot nu zichtbaar en merkbaar aanwezig.

De warmteminnende planten zoals courgetten, pompoenen, tomaten hebben niet hun geliefkoosd weer gehad. Pompoenen en courgetten zijn heel laat op gang gekomen en moeten nog grotendeels rijpen. Het was te koud meestal en te nat voor deze groenten. Door het vele vocht hadden de buitentomaten het moeilijk, fytoftora heeft bij vele toegeslagen: tomaten rotten voor ze rijp zijn. Door de vaak koude dagen was er in de serre te weinig bestuiving: tomaten laten onder de 15°C hun stuifmeel niet los. Resultaat: weinig tomaten, maar wel groter. De laatste weken waren er vaak koude nachten met warmte overdag, wat de tomaten, vooral de kerstomaatjes, deed barsten. Op sommige percelen hadden de paprika's het moeilijk met weinig vruchten als resultaat, op andere percelen hebben ze het goed gedaan, al hebben de slakken ook hun deel opgeëist.

Andere groenten hebben duidelijk genoten van het ruime vocht aanbod: sla, peterselie, basilicum, ajuin, kolen, postelein, boontjes, snijbonen, selder, andijvie, groenlof, prei ... zetten hun beste beentje voor. Suikermais, die toch een warmteminnaar is, groeide hoog en gaf forse kolven. Het wordt een mooie winter voorraad.

Het fruit is een ander verhaal. Pruimen en kersen gingen snel barsten en rotten door het teveel aan vocht. De braambessen gaven een mooie oogst tot ze op een hete dag verbrandden in de zon. De schaduwkant bleef gespaard. Er waren veel vijgen, maar helaas was de smaak niet wat je ervan verwacht: te veel water en te weinig zon gehad.

Appelen en peren zijn er minder, sommige bomen dragen goed, andere weinig, afhankelijk van het bloeitijdstip. Okkernoten zullen er niet veel zijn, enkel onze boom die altijd later bloeit, draagt veel noten. Kastanjes zullen er wel zijn, zo te zien.

De tuin ziet er mooi uit met weelderig groeiende Oost-Indische kers, met zijn prachtige bloemen en lekkere zaadjes. De olijfkomkommer vult hele draden en tuinrekken met zijn prachtige bladeren en levert veel kleine vruchtjes. Dit jaar heeft de knolcapucien de kans gekregen om te groeien. We hadden hem overal geplant waar de konijnen niet bij konden, met goed resultaat. We wachten op de koudere periode om de knollen te oogsten, wellicht eind november.

Blijkbaar is er een ziekte onder de konijnen en daardoor is het hier wat rustiger en kunnen we op onbeschermde plaatsen andijvie, kolen en aardbeien planten. We hopen dat we gedurende de gehele winter min of meer gespaard blijven van konijnenvraat.

We verwachten nog wat mooie dagen te krijgen. Er is nog veel te oogsten, wat te zaaien en te planten, en vooral veel te mulchen. Daarna gaan we met een gerust hart de winter in.

*De vaste werkzaamheden voor dit seizoen
kan je lezen in deel 2
van de werkzaamheden
op de volgende pagina.*

tuinwerkzaamheden in een notendop

deel 2

Hoofdactiviteiten zijn **MULCHEN, PLANNEN MAKEN en GENIETEN**

Oogsten en deels innemen

Fruit

latere rassen van peren en appels
daarna kweeperen, mispels en kiwibes
november: kiwi's

Groenten

mollebonen of pronkbonen
selder, knolselder, rode biet, wortel, pastinaak, paprika, piment, pompoenen, peterselie, rucola, andijvie, krulandijvie, roodlof, radicchio, groenlof, boerenkool, eeuwig moes, palmkool
november: spruitjes, aardpeer, winterprei

Zaden

dille, koriander

Noten

amandelen
oktober: okkernoot, kastanje

Planten

zo snel mogelijk: knoflook, aardbeien
bomen en struiken (na bladval)

Zaaien

spinazie, winterpostelein, veldsla, bladkolen zoals Chinese mosterd, frills, raapsteeltjes

Onderhoud

bedden onkruidvrij maken
mulchen
kleinfruit snoeien (na bladval)
houtkant snoeien
houtvoorraad aanleggen

Plannen maken

groentebedden plannen
zadenlijst opmaken

Genieten

van de oogst, de mooie dagen en de lange avonden

zadenverkoop Yggdrasil

Onze zaden

De zadenverkoop bij Yggdrasil is oorspronkelijk begonnen op vraag van de klanten in de hoewwinkel. Vele mensen die bij ons winkelen zijn zelf ook tuinier en hadden interesse in de soorten die wij kweekten. De bedoeling van de zadenlijst was voornamelijk om de rassen die wij gebruikten en goed vonden te delen. Het biologisch sortiment van zaden is sindsdien explosief toegenomen met steeds meer en specialere soorten. Om hieraan tegemoet te komen is de lijst de laatste jaren sterk uitgebreid en blijven we de meeste soorten toch zelf proberen en evalueren.

Een nieuwe leverancier

Het biologische plantgoed komt van De Koster, aangevuld met eigen kweek van Yggdrasil. Onze hoofdleveranciers van zaden zijn De Bolster en Van Der Wal uit Nederland, reeds vele jaren autoriteiten in het kweken van biologische zaden. Dat sortiment wordt elk jaar aangevuld met enkele kleinere leveranciers, waaronder een lokale en kleinschalige producent: Vitale Rassen. Vitale Rassen is een nieuw bedrijf, opgericht in 2019. Het is gestart als een samenwerking tussen twaalf biologische boeren, met de bedoeling geleidelijk uit te breiden. Het zijn altijd zaadvaste soorten. Dit betekent dat jij er zelf ook zaad van kan winnen. Met hun brede genetische achtergrond hebben ze de beweeglijkheid om mee te evolueren met de uitdagingen van deze tijd. Deze bio-boeren over heel Vlaanderen vermeerderen hun goede selecties en bieden ze aan Vitale Rassen aan. De zaden worden gecentraliseerd op één plek, namelijk op het biologisch tuinbouwbedrijf Akelei in Schriek. Hier worden de zaden verder geschoond, bewaard, verpakt en verkocht.

Een project om te ondersteunen

Omdat wij met Yggdrasil een gelijklopende missie hebben is het voor ons een evidentie om dit project te ondersteunen en zaden van Vitale Rassen op te nemen in ons sortiment. Dit jaar is het ondertussen de derde keer dat we er zaden van afnemen en de keuze is al redelijk uitgebreid. Hun sortiment groeit jaar na jaar, en wij nemen een heel deel hiervan over.

De online webshop is klaar

Alle zaden, plant- en pootgoed worden opgelijst in de webshop. De webshop bestaat uit verschillende categorieën zodat het allemaal wat overzichtelijk blijft. Het is misschien niet zo eenvoudig om alles op een scherm te bekijken, te kiezen, te wikken en te wegen en uiteindelijk je bestelling door te geven. Daarom zal je op de website ook een exceldocument vinden met het aanbod van zaden, poot- en plantgoed. Je kan alles dan rustig bekijken, noteren en daarna ingeven in de webwinkel.

Wanneer?

Momenteel ben ik nog bezig met het samenstellen van de lijsten en het bijwerken van de website. Tegen half november staat normaal alles online en kan je bestellen via de webshop: [Zaden en plantgoed bestellen](#)

Online Permacultuur Conferentie II

In het weekend van 16 - 17 februari vond begin dit jaar de eerste Online Permacultuur Conferentie plaats. Het was een project waar ik al enkele jaren mee rondliep, eigenlijk sinds het live studieweekend in 2021 werd geannuleerd wegens corona.

De eerste editie is vlot verlopen met 16 online sprekers doorheen het weekend. Diverse onderwerpen, allemaal met een link naar permacultuur, zorgden voor een divers aanbod en voor iedereen wat wils. Er waren enkele kinderziektes, de live stream die enkele keren onderbroken werd en de site die het grote aantal bezoekers niet altijd aankon.

Niks onoverkomelijks of storend, wat werd aangetoond door de enthousiaste reacties. Het weekend werd gestreamd via Facebook en Youtube: via Youtube waren er bijna 3000 unieke kijkers die samen bijna 4500 uur keken. Via Facebook hebben 4800 mensen de lezingen gevolgd. Die cijfers tonen aan dat er toch wel een grote groep mensen in Vlaanderen en Nederland geïnteresseerd is in permacultuur en staan te trappelen om meer te leren.

Het is de missie van Yggdrasil om informatie over permacultuur breed uit te dragen, ik heb dus niet lang moeten nadenken over een eventueel 2de editie. Ook deze zal midden februari doorgaan, juist voor het begin van het nieuwe seizoen. Er zijn wel enkele aanpassingen ten opzichte van de eerste editie.

Betalen?

Gratis blijft het sowieso, met vrije bijdrage. Ook nu blijft alles tijdens het weekend en de week daarna vrij toegankelijk, daarna verdwijnt alles van internet. Je krijgt tijdens die periode de kans om alles te bekijken en te herbekijken, en een vrije bijdrage te doen zodat ik zulke dingen kan blijven organiseren. De enthousiaste reacties op het weekend stonden in schril contrast met de donaties die ik ontvangen heb en zorgden voor een beetje een wrange nasmaak.

Want dat is natuurlijk ook belangrijk. Ik heb extra kosten voor de website, streamingsdienst, muziek en de vele uren en dagen tijd die ik erin steek. Zonder voldoende bijdragen is het niet levensvatbaar en kan ik zulk project niet gratis blijven aanbieden voor het grote publiek.

Formidable Vegetable

Online Permacultuur Conferentie

Boek je ticket, GRATIS en voor NIETS!

Muziek

De eerste keer heb ik muziek mogen gebruiken van 'Formidable Vegetable', een Australische groep die ludieke muziek maakt over permacultuur. Dit jaar zoek ik een andere groep, liefst een uit onze streken. Ken je iemand of een groep die zijn/hun muziek graag open stellen voor het grote permacultuurpubliek, dan mag je dat altijd laten weten!

Lezingen

Het format van de lezingen zal ook hetzelfde blijven. Ik zoek opnieuw naar 16 interessante lesgevers en onderwerpen, liefst een mix van allerlei facetten van permacultuur. Ik heb al een paar interessante lezingen vastliggen, maar er moeten er nog een hoop bijkomen. Doorheen de komende maanden zullen er geleidelijk namen en onderwerpen bekend gemaakt worden.

Je mag uiteraard ook altijd onderwerpen en lesgevers voorstellen, ik kijk dan wat er mogelijk is!

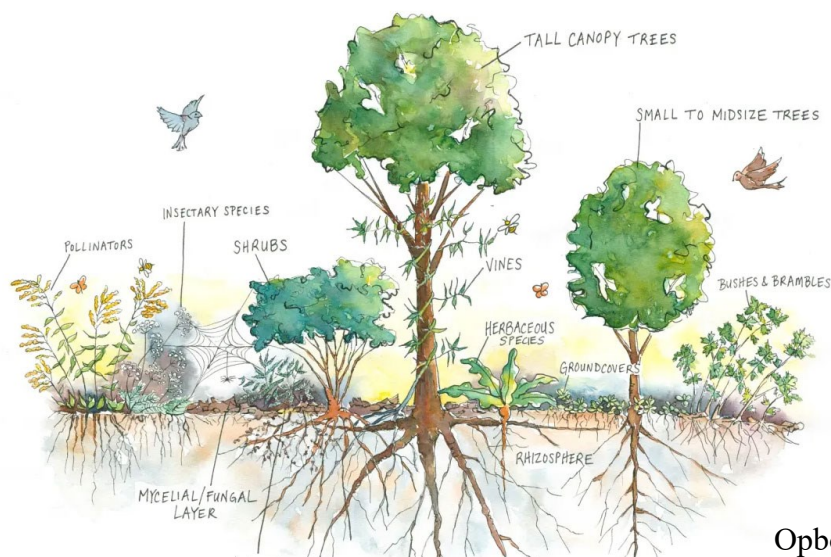
Een veelvoorkomende vraag was om ook live-lezingen te organiseren zodat er feedback en vragen mogelijk waren, maar dat is technisch te moeilijk om te realiseren. Er zal wel een Q&A zijn, maar de vragen zullen op voorhand gesteld zijn en de Q&A zelf zal ook niet live doorgaan. Ook hiervoor zal ik de maanden ervoor een oproep doen via sociale media zodat je de kans krijgt om vragen te stellen.

Wat vorige keer wel goed werkte, was de lesgever die tijdens de uitzending van zijn lezing online aanwezig was in de chat en op die manier vragen beantwoordde en extra uitleg gaf. Iets wat we deze keer beter gaan uitwerken zodat dat hopelijk voor alle lezingen het geval zal zijn.

Extra lezingen

Voedselbossen zijn een hot topic en krijgen momenteel veel aandacht. Om dit onderwerp een plek in de spotlights te geven zal er een extra stream zijn op zondag met enkel lezingen over voedselbossen. Zelf alle lesgevers voor al deze onderwerpen zoeken zag ik niet zitten, daarom heb ik voor deze stream hulp ingeroepen van het Voedselbosnetwerk Oost-Brabant.

Zij zetten zich al enkele jaren in voor de ontwikkeling van een community voor voedselbossers. Het doel

Opbouw voedselbos

is om kennis aan te bieden en te verspreiden en ook om voedselbossers met elkaar in contact te brengen. Zij doen dat via netwerkdagen, infosessies, een vlogteam en het aanbieden van netwerktols. Kortom, een ideale partner om zo'n evenement te organiseren.

Deze voedselbosstream zal ook 7 à 8 lezingen bevatten, naast de gewone reeks lezingen. Dat betekent dat er telkens tegelijkertijd 2 lezingen zullen doorgaan. Aan jou om te kiezen welke stream je volgt.

Druk weekend

Alles bij elkaar wordt het een druk weekend met een pak interessante lezingen. Hoogstwaarschijnlijk wordt het weer onmogelijk om alles te volgen, zeker als het mooi weer is. Je hebt dan de week erna nog om alle lezingen die je wilde volgen te (her)bekijken!

Gedurende de volgende maanden zal er regelmatig nieuwe informatie verschijnen over dit tweede Online Permacultuur Conferentie. Volg de sociale media van Yggdrasil voor meer nieuws.

lidmaatschap Basis en Extra

De missie bij het opstarten van Yggdrasil in 1996 was het uitdragen van kennis over natuurlijk tuinieren. We proberen dit op vele manieren te doen en proberen zoveel mogelijk mensen te bereiken. We hebben al veel geprobeerd en doen nog steeds veel. Sinds enkele jaren zijn we bezig met het geleidelijk omvormen van Yggdrasil naar een coöperatieve, zodat de werking van ons project in de toekomst kan blijven verder lopen. Een eerste stap hierin is het vernieuwen van de winkel, het aankopen van landbouwgrond is een tweede.

Als voorbereiding op deze coöperatieve zijn we begonnen met een lidmaatschap. Bij het invoeren hiervan zijn er wat problemen opgedoken die blijkbaar niet zo eenvoudig op te lossen waren. Na wat werk achter de schermen is alles technisch opgelost en kunnen we eindelijk van start gaan met een volwaardig lidmaatschap.

Basis Lidmaatschap Yggdrasil

Het basis lidmaatschap kan je vooral zien als een steunbetuiging aan het project Yggdrasil. Het is een eerste opstap naar een coöperatieve en een rooskleurige toekomst voor permacultuur en Yggdrasil. Met hoe meer leden we zijn, hoe sneller we de stap naar een coöperatieve kunnen zetten.

Voor wat, hoort uiteraard wat!

Door lid te worden van Yggdrasil ontvang je naast mijn dankbaarheid ook nog enkele andere voordelen. Je krijgt ons digitaal magazine 'De Sapstream', gevuld met informatie over tuinieren, koken, planten ... Ook blijf je zo op de hoogte van de plannen en de evolutie van alles wat met het project Yggdrasil te maken heeft.

Daarnaast krijg je een mooie korting van 5% op je aankoop van boeken, brochures, zaden en planten. En een nog mooiere korting van 10% op activiteiten (rondleidingen, workshops, cursussen ...) die door ons georganiseerd worden.

Extra Lidmaatschap Yggdrasil

Naast het Basis Lidmaatschap starten we ook met een Extra Lidmaatschap. Hier betaal je wat meer voor (8 cent per dag) maar krijg je ook meer voor in de plaats.

De voordelen van het 'Basis Lidmaatschap' behoud je uiteraard. Maar er komt veel informatie bij waar je iets mee bent in je eigen tuin.

- Maandelijkse Q&A

Elke maand krijg je een uitnodiging om vragen te stellen die je bezig houden in je tuin. Ik beantwoord deze vragen dan in een webinar die tegen het einde van de maand online komt. Je kan deze dan bekijken op je eigen tempo.

- Video's

In het kader van een vroeger project zijn er 63 video's met uitleg over diverse aspecten van natuurlijk tuinieren. Enkele plantbesprekingen en zelfs kookvideo's, maar vooral instructievideo's over mulchen, combineren, zaaien en planten ...

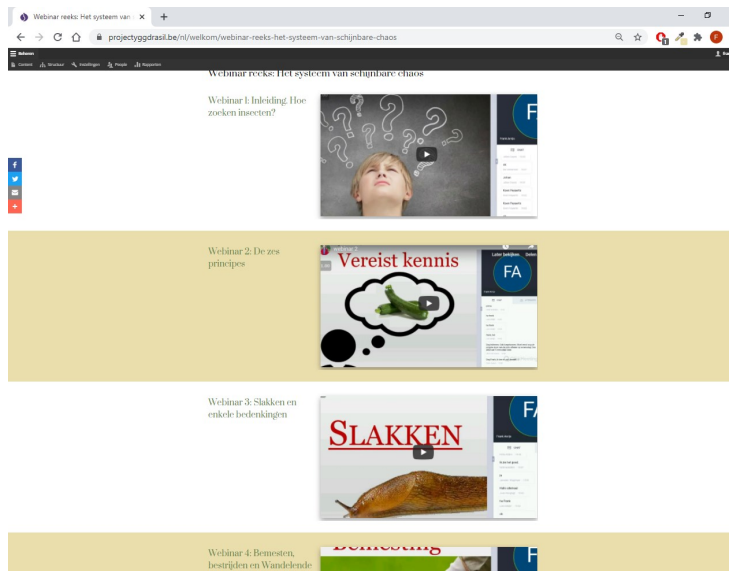
Deze collectie wordt constant uitgebreid, elke maand komt er een video bij. De onderwerpen zijn heel divers maar kunnen ook op aanvraag gemaakt worden. Heb jij een vraag die het beste via een instructievideo wordt beantwoord, dan kan dat via het lidmaatschap!

- Platform voor systeem van schijnbare chaos
 Nog steeds in ontwikkeling, het platform waar je alles vindt over ons systeem van combineren. Of het ooit perfect gaat werken weet ik niet, maar dit jaar wordt het wel opengesteld voor leden van Yggdrasil. Je krijgt de kans om je combinaties uit te proberen in dit systeem, alles te leren wat er te leren is over onze manier van combineren en vragen te stellen over combinatieproblemen waar je mee zit.

- Forum

Alle voorgaande punten waren manieren om informatie te krijgen maar met weinig directe interactie. Via een forum is het uiteraard een ander verhaal. Je kan vragen stellen en beantwoorden, je kan vertellen over je plannen, over je tuin, advies vragen en geven ...

Geen onvriendelijke mensen, geen giftige commentaren. Iedereen is welkom, iedereen wil helpen. Ongeacht op welk niveau je staat. Zoals je weet bestaan er geen domme vragen. Met hoe meer we zijn, hoe meer we elkaar kunnen helpen en hoe beter het forum werkt.

Lid worden?

Wil je lid worden, dan kan dat eenvoudig via de website. Om de keuze wat eenvoudiger te maken heb ik hieronder de verschillen tussen beide lidmaatschappen opgelijst:

BASIS Basis Lidmaatschap Yggdrasil	EXTRA Extra Lidmaatschap Yggdrasil
€ 19 Per jaar	€ 49 Per jaar
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Digitaal 3-maandelijks magazine ✓ 5% korting op boeken, zaden ... ✓ 10% korting op workshops, cursussen ... 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Digitaal 3-maandelijks magazine ✓ 5% korting op boeken, zaden ... ✓ 10% korting op workshops, cursussen ... ✓ Maandelijkse Q&A ✓ Instructie Video's ✓ Platform voor combineren ✓ Forum

start verbouwingen winkel

In de vorige Sapstream heb ik een kort overzicht gegeven van de evolutie van onze hoevewinkel. Momenteel zijn we bij een nieuwe fase aanbeland waarbij de hoevewinkel ingrijpend zal veranderen. Misschien niet op vlak van werking en filosofie, maar wel op vlak van locatie en uitbating: de winkel gaat verhuizen.

De winkel is momenteel te bereiken via de binnenkoer van de hoeve. Er is een parking voorzien voor drie tot vier auto's, maar het is soms een beetje krap manoeuvreren. Daarom zijn er altijd klanten die op de buitenparking gaan staan, wat toch een redelijke afstand is, zeker met boodschappen in je handen.

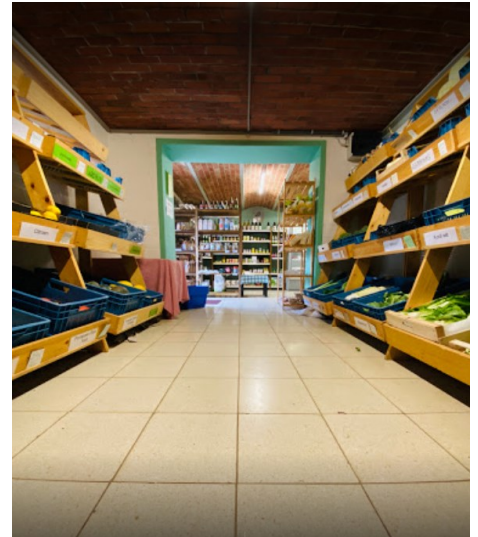
Een ander probleem is de winkel openen tijdens activiteiten. De binnenparking is hiervoor veel te klein maar de buitenparking staat dan ook dikwijls helemaal vol. Daarnaast weten cursisten dan vaak niet welke deur ze moeten nemen.

Mijn ouders wonen in het huis op Yggdrasil, maar zijn steeds minder actief bij Yggdrasil. De komende jaren zal dat nog verder opschuiven, en het is dan niet zo aangenaam wanneer er constant volk rondloopt op je binnenkoer en terras. Ook dat is een (toekomstig) probleem.

De belangrijkste reden waarom de winkel verhuist, is misschien wel een gebrek aan plaats in de huidige ruimte. De winkel is in de loop van een tiental jaren reeds uitgebreid, maar ook die ruimte is tijdens het seizoen niet groot genoeg om alle groenten en fruit op een degelijke manier aan te bieden. De rekken staan boordevol en sommige groenten staan dan te hoog om er fatsoenlijk aan te kunnen. Een beetje meer ruimte zou welkom zijn.

De schuur

De winkel verhuist naar de schuur, waarin een volledig nieuwe winkelruimte zal gebouwd worden. De ingang van de winkel komt dan aan de buitenkant, vlak aan de buitenparking. Dit geeft ineens vele voordelen. De grote parking ligt vlakbij zodat de meeste parkeerproblemen zijn opgelost. Indien nodig kunnen we de parking na verloop van tijd eenvoudig uitbreiden.

Er komt voor de winkel niemand meer op de binnenkoer. Activiteiten kunnen ongestoord doorgaan op de binnenkoer doordat er minder begankenis is. Ook mijn ouders zitten op die manier rustiger.

De nieuwe winkel is een twintig vierkante meter groter dan de huidige ruimte, wat voldoende plaats moet bieden aan de groenten- en fruitafdeling, en een uitbreiding toelaat van de droogwaren en zuivel.

De werken

De schuur is grotendeels leeggemaakt, de komende maanden starten de werken aan de nieuwe ruimte. De fundering en de muren zullen er snel zijn, de verdere afwerking zal op een iets trager tempo verlopen. Dat zal afhangen van budget en tijd. Als voorlopige deadline is de opening voorzien in het vroege voorjaar van 2025, voor de drukte van een nieuw tuinseizoen.

Uitbreiding

Verbonden met de vernieuwing van de winkel, proberen we momenteel ook de landbouwgrond aan de zijkant van de hoeve te kopen. De bedoeling is om hier op basis van de permacultuurprincipes groenten en fruit te kweken die gedeeltelijk terecht komen in de winkel en gedeeltelijk verkocht worden via het systeem van CSA (Community Supported Agriculture).

Hiervoor zouden twee boeren aangetrokken worden die volgens de ideeën van Yggdrasil werken en zo hun bijdrage leveren aan het uitdragen van onze ideeën over permacultuur en ineens bewijzen dat een permacultuurbedrijf dat leeft van groenten en fruitteelt effectief mogelijk is!

Naam

De wetenschappelijke naam *Chelidonium* is afgeleid van het Griekse chelidon dat zwaluw betekent. Volgens sommigen verwijst dat naar het feit dat stinkende gouwe gaat bloeien als de zwaluwen aankomen en gaat verwelken als de zwaluwen vertrekken. Volgens anderen is de plant zo genoemd omdat men meende dat de zwaluwen dit kruid gebruikten om hun jongen te voeden. Dioscorides (40 - 90 na Chr.) en Plinius (1ste eeuw na Chr.) vermelden dat het gele sap door de zwaluwen gebruikt werd om hun jongen ziende te maken.

Een andere verklaring van de naam luidt dat het een verbastering is van *donum coeli*, dat geschenk van de hemel betekent. De alchemisten gebruikten het gele sap immers bij hun pogingen om goud te maken en daarom zouden ze de naam aangepast hebben.

Het tweede deel *majus* (de grotere) staat tegenover *Chelidonium minus* (de kleinere) wat de vroegere naam was voor speenkruid.

De Nederlandse naam 'stinkende' verwijst naar de geur van de plant. Gouwe verwijst dan weer naar goud, de kleur van het sap.

Een veel gebruikte volksnaam is wrattenkruid omwille van de werking van het sap om wratten te laten verdwijnen.

Herkomst en verspreiding

Stinkende gouwe is inheems in gematigd Europa, Noordwest-Afrika, West en Noord-Azië. Het is een algemeen voorkomende soort in onze gebieden.

Beschrijving

Stinkende gouwe is een overblijvende, sierlijke plant. Ze blijft ook in de winter groen en behoudt het gele sap dat ook 's winters bruikbaar blijft.

Deze plant heeft een dikke wortelstok met veel zijwortels waardoor ze heel goed verankerd zit in de grond. De wortel breekt daardoor meestal af als je de plant wil uittrekken. Bij het afbreken van de wortel komt oranje sap vrij. Stinkende gouwe herneemt zijn groei in het vroege voorjaar. De bladeren zijn diep ingesneden en staan in een rozet. Aan de bovenkant zijn ze frisgroen, aan de onderkant eerder blauwgroen. Ze zijn verspreid behaard en zeer diep bochtig ingesne-

den waardoor ze, volgens sommigen, een beetje lijken op eikenbladeren. Maar je zal ze er zeker niet mee verwarren! Het eindblaadje is het grootst. De bladeren zijn erg decoratief. De broze stengels zijn hol en bevatten geel sap. Stinkende gouwe kan tot negentig centimeter hoog worden.

Van mei tot oktober staan helgele bloemen bovenaan de bloeistengel die zich verheft uit de rozet. Ze staan met twee tot zes bij elkaar in een los scherm. De bloem heeft vier bloemblaadjes zoals een kruisbloemige maar veel meer meeldraden, wat typisch is voor de papaverfamilie. Deze prachtige en opvallende bloemen sieren gedurende een lange periode de tuin.

De vruchtjes zijn heel smalle hauwtjes maar het zijn geen echte hauwtjes omdat ze het tussenschot missen. De zaden die ze bevatten blijven tot vijf jaar kiemkrachtig.

Het is een snelgroeïende en teergebouwde, soms woekerende plant.

vruchtjes van stinkende gouwe

Standplaats

Stinkende gouwe is een pionier die graag op stikstofrijke, vochtige, kalkhoudende grond groeit, onder heggen en bomen en dus op schaduwrijke plaatsen. Ze groeit langs en op oude muren, in lichte loofbossen en op stortplaatsen.

sap van de wortel

Functies in de tuin

Het sap van stinkende gouwe bevat alkaloiden waardoor de plant giftig is voor de meeste dieren.

Stinkende gouwe heeft een hoge pollenwaarde en de honingbijen komen dan ook vlot de pollen halen. Ze foerageren erg druk op deze plant als er voldoende in de omgeving van de bijenkast staan.

Ook zandbijen, groefbijen, metselbijen en hommels weten de plant te vinden.

Mieren houden van stinkende gouwe omwille van de zaadjes die een mierenbroodje, dit is een zoete zaadsluier, bevatten. Zo wordt stinkende gouwe verspreid.

En bovendien is het een mooie, rijkbloeiende plant.

Giftig

Omwille van de vele alkaloiden die de plant bevat is ze niet bruikbaar in de keuken. Ze wordt beschouwd als onkruid maar het is een eeuwenoude medicinale plant.

Doorheen de geschiedenis is stinkende gouwe vaak aangewend als geneesmiddel bij oogziekten, gal- en leverkwalen, huidproblemen en ter verlichting van krampen van de ingewanden. Op basis van de signatuurleer stond het gele sap voor galsap en de plant werd beschouwd als werkzaam bij gal- en leverproblemen.

Aan het gele sap werd reeds in de Oudheid geneeskracht toegeschreven bij oogziekten. Later werd het beschouwd als een middel bij staar of vertroebeling van de ogen. Men noemde de plant daarom ook ogenklaar. Omdat het sap ook een gunstige invloed zou hebben op sproeten, wratten en andere huidaandoeningen werd de plant ook wrattenkruid genoemd.

Door het gehalte aan alkaloiden is het inwendig gebruik van stinkende gouwe niet veilig. Bij het aanstippen van wratten moet je erop letten de omringende huid niet aan te stippen.

Als er bij het werken in de tuin sap op handen of armen terecht komt, veroorzaakt dat gele vlekken die je best relatief snel afwast want als je te lang wacht lukt het niet meer, maar ze verdwijnen na enige tijd.

Verhalen

Een giftige plant met opvallend gekleurd sap, gaf vroeger aanleiding tot de gedachte dat de plant over meerdere duivelse of magische krachten moest beschikken.

Zowel in de *Flora magica* als in de *Flora Diabolica* van Isidoor Teirlinck (1932) wordt de stinkende gouwe enkele keren vermeld.

De alchemisten meenden dat ze met de stinkende gouwe een zeer krachtig gewas hadden ontdekt. Het goudgele sap bevatte de vier elementen en daarom vermoedden zij de Steen de Wijzen erin te vinden. De goudmakende kracht van het gele sap berust op de signatuurleer, waarbij de vorm of eigenschappen van de plant aangeven waarvoor ze kan dienen.

Er werd verteld dat indien men Chelidonium op het hoofd van een zieke legt, hij luid zal zingen als hij moet sterven en wenen als hij zal genezen.

Van stinkende gouwe kon je een toverzalf maken om behekste kinderen en bezetenen te onttoveren.

Men vertelde ook dat wie stinkende gouwe én het hart van een mol bij zich droeg, zich uit allerlei slechte zaken en processen kon redden.

Dat de plant verbonden werd met de duivel vinden we ook terug in de volgende legende. Die vertelt dat stinkende gouwe ontstond uit het bloed van de kop van de duivelslang, die Eva in het Aards Paradijs bekoorde en verleidde en die door de Messias verpletterd werd. Dat giftige bloed is het roodgele sap van de stinkende gouwe geworden. De Franse naam *Herbe du Diable* verwijst naar dezelfde oorsprong. In het Engels heet de plant *Devil's Milk*.

Stinkende gouwe is een plant die reeds eeuwenlang zowel positief als negatief werd bekeken. Ik vind het in elk geval een mooie plant, zowel wat blad als bloem betreft.

jaarprogramma

Voor wijzigingen en aanvullingen van het programma zie www.yggdra.be.

oktober 2024

zondag	13		Start Online cursus Groenten Kweken
zaterdag	19	10.00 u. - 17.00 u.	Start Jaaropleiding Ecologisch Tuinieren en Permacultuur

februari 2025

zaterdag-zondag	15-16		Online Permacultuur Conferentie II

maart 2025

zaterdag	22	14.00 u. - 16.00 u.:	Rondleiding: 'Structuur van de tuin' door Lucrece Roegiers

mei 2025

donderdag	1	10.00 u. - 16.00 u.:	Kruidenverkoopdag

juni 2025

zaterdag	21	14.00 u. - 16.00 u.:	Rondleiding: 'Voedsel kweken volgens permacultuurprincipes' door Kurt Vandommele

augustus 2025

zaterdag	16	14.00 u. - 16.00 u.:	Rondleiding: 'Kennismaking met permacultuur' door Lucrece Roegiers

september 2025

zaterdag	27	14.00 u. - 16.00 u.:	Rondleiding: 'Wat planten voor ons doen' door Lucrece Roegiers

jaarcursussen

In oktober starten: één jaarcursus live en één online

1) Online jaarcursus groenten kweken (Frank)

Het is een cursus groenten kweken op een natuurlijke manier. Hierbij komen de principes van permacultuur aan bod, maar het is geen cursus permacultuur. Het gaat enkel over moestuinieren. We bekijken dan vooral de structuur van de tuin, het opmaken van een planning, een systeem om groenten te combineren ...

Ik bied je een structuur aan: je krijgt om de twee weken een les in de bus met een opdracht die je duidelijk toont wat je moet doen. De bedoeling is dat je na een jaar de cursus gevolgd te hebben, de meeste beginnersfouten tegengekomen bent en geleerd hebt hoe je deze kan omzeilen. Alles leren wat er te leren valt in een moestuin is onmogelijk.

Meer info en inschrijving: [Wat is een online jaarcursus 'Groenten Kweken'](#)

3) Jaaropleiding Ecologisch tuinieren en permacultuur (Ann, Kathleen)

De lessen zijn een mooie mix van praktijk en theorie. We gaan in de tuin van Yggdrasil al doende leren: ontwerpen, moestuinbedden aanleggen, zaaien, planten, mulchen, snoeien, oogsten ...

We geven de nodige bagage mee in het theoretische blok. In deze theoretische sessies gaan we eerst dieper in op wat permacultuur is en welke principes er aan de basis liggen. Daarnaast hebben we het onder andere over hoe je kringlopen in je tuin kan sluiten (wateropvang, waterzuivering, compost ...) of waar je op moet letten als je zelf je zaden wil oogsten.

Data: 8 zaterdagen telkens van 10.00 u. tot 17.00 u.
19/10 - 16/11 - 15/02 - 15/03 - 5/04 - 17/05 - 14/06 - 20/09

Meer info en inschrijving: [Jaaropleiding Ecologisch Tuinieren en Permacultuur](#)

een stukje poëzie

*Diep in ons zelf dragen we hoop:
als dat niet het geval is,
is er geen hoop.*

*Hoop is de kwaliteit van de ziel
en hangt niet af van wat er in de wereld gebeurt.*

*Hoop is niet voorspellen of vooruitzien.
Het is een gerichtheid van de geest,
een gerichtheid van het hart, voorbij de horizon verankerd.*

*Hoop, in deze diepe en krachtige betekenis
is niet hetzelfde als vreugde omdat alles goed gaat
of bereidheid je in te zetten voor wat succes heeft.*

*Hoop is ergens voor werken omdat het goed is,
niet alleen omdat het kans van slagen heeft.*

*Hoop is niet hetzelfde als optimisme
evenmin de overtuiging dat iets goed zal aflopen.
Wel de zekerheid dat iets zinvol is
onafgezien van de afloop, het resultaat.*

Vaclav Havel (1936)

De Sapstroom

is de op- en neergaande stroom van een boom
water uit de aarde gaat omhoog
energie uit de kosmos gaat omlaag
samen laten ze de boom groeien
wisselwerking draagt vruchten
samenwerking geeft leven

naar het voorbeeld van de natuur
is de Sapstroom
een tijdschrift,
verbinding tussen Yggdrasil
en iedereen met
interesse voor permacultuur
uitwisseling van ideeën
is verrijkend
een sapstroom in één richting
is uitputtend, energieopslopend

A large, leafless tree stands in the center of a grassy field. A path leads from the bottom right towards the tree. In the background, there are rolling hills and a cloudy sky. In the bottom left corner, there is a wooden picnic table and some logs.

ideeën, verwoording van ervaring,
zijn altijd welkom
want verrijkend
en levengevend